

ИНТЕРВЮ С ИВО ИНДЖЕВ, ВЗЕТО ОТ ГЕРОИНЯТА НА РОМАНА –
НОЕМВРИ 2008 Г.

Мария – А харесва ли ви това, което става в България?

Иво Инджев – Ами отварянето на България към света ми харесва, да. Събудилото се гражданско общество в България, толкова голяма енергия имаше. И желаещите да направят завой обратно назад не можаха да го направят.

Мария – целият този период на прехода, който трае почти 20 години, започнал с толкова възторг и надежди? Какви са Вашите впечатления, особено от последните 6-7 години – това харесва ли ви?

Иво Инджев – Много хора са разочаровани и аз не правя кой знае какво изключение... дори този термин “поданици”... Разбира се, това, което става е плод на незрелостта на нашето общество, което много бързо беше победено от силите на лицемерието и мимикрията. Поривът за свобода, за приобщаване към западните ценности беше толкова мощен, че носталгиците по миналото, консервативните сили – както на Запад наричат Социалистическата партия и нейните сателити не можаха да върнат времето назад, а просто го овладяха за своите си цели. И това, заедно с разочарованието на хората от дискредитирането на лидери на партии, които представляваха промяната, се изрази в една тотална обществена атака напоследък. Нещо, което няма как да ме радва.

М. – Вие как бихте формулирали този въпрос. Не ви ли се струва, че демокрацията твърде много отстъпи? Имаше ли демокрация у нас или това е просто фикция, удобна за сега управляващите? Състоя ли се нашата демокрация?

И.И. Тя се състоя, но за съжаление, казвам го с горчивина – по български. Не се състоя, да кажем, по великобритански (позволете да се пошегувам

така), даже и по полски не се състоя. Причините, разбира се, са свързани с нашата история, която едва ли е предмет на нашия разговор – ние с вас я знаем. Но ние като че ли се изненадваме непрекъснато от себе си и от неслучването на нещата, които като че ли са извън нас. А всъщност причината си е в нас: в това, че толкова лесно се поддаваме на сплашване. Нашата демокрация е много млада и неопитна, тя преминава през едно твърде голямо изпитание. Това пролича и с идването на нашия монарх, който обяви, че разбива т.нар. двуполюсен модел.

М. – Редица страни от Източна Европа бяха в нашето положение, но те успяха да се отскубнат от лапите на комунизма. А у нас по моя преценка се наблюдава една реставрация или пък социализъм във формата на капитализъм, просто човек да не знае как да формулира това, което става – с олигарси, с бандитизъм. Колкото и да упрекваме цялото общество, все пак има някои опорни пунктове, които явно са били набелязани от самото начало. Елементарно е да се оправдаваме с робствата, с дългия комунизъм – това са елементарни оправдания. При нас нещата през последните години са силно зле. Причините според вас? Кои са тези причини?

И.И. – Не можем да избягаме от историческото. България се отличава от всички източно – и централноевропейски държави. Тук се наложи един манталитет, който е характерен за т.нар. посткомунистически период, в който престъпността много бързо се сля с властта и който манталитет ние го виждаме в самата Русия. Тамошната олигархия, е откровено създадена от властта. Ходорковски и до ден днешен е в затвора, въпреки многомилиардния му бизнес, защото си позволи да говори срещу сегашния монарх Владимир Путин. У нас, разбира се, мащабите са много по-малки. Защо българите харесват Русия и руското? Духовната леност се чувства в руския свят за разлика от западния свят, който изисква да се извисим на друго ниво, да станем по-модерни, по-културни, по-възпитани, по-търпеливи към другия – все трудни неща за нашия народ. Докато братята

руснаци ни тупат по рамото, те просто искат да сме им верни, ако може, и много хора откликват с разбиране на това уютно послание, което ти позволява да си бъдеш, какъвто си бил и ти позволява да се чувстваш част от един свят, който отгоре на всичко претендира да бъде уникален и противопоставя такива неща като консуматорското западно общество и капитализма като мразена част, което десетилетия наред са набивали в главите на хората. И това обяснява нашата специфика. Румъния, която от гледна точка на жизнения стандарт беше по-зле от България, сега е с двойно по-висок жизнен стандарт. Просто Румъния е страна, много по-ориентирана към западните ценности, отколкото България – за голямо съжаление, това трябва да го признаем. Може би това е обяснението за нашия негативен образ – ние сме на дъното на всички негативни европейски класации. Тези дни се появи статистика, в която в здравеопазването по много показатели България е на последно, 27 място от всички страни-членки на ЕС.

М. – И това не извади ли на показ мръсните и кървави ризи на настоящото управление? Случаят с Ахмед Емин – това убийство или самоубийство? – показва всички бели конци на лъжата. Хората на властта бяха толкова оголени и драстични. Не мислите ли, че именно тук се счупиха всички норми? Просто това беше някакъв предел на общественото търпение. Пред очите ни се разигра драмата на едно узаконено кръвопролитие.

И.И. – Случаят с Ахмед Емин трябва да бъде разделен на две части според мен: криминално-политическата свързаност със самото деяние. Ние нищо не знаем за конкретиката. Следствието си е дало два месеца срок – да видим какво ще излезе след това. Но най-важното, онова, което се знае със сигурност, за разлика от криминалната страна на въпроса, са последиците – те са достатъчно ужасни, за да можем да говорим за това като за тежък факт от нашия живот. Ужасни, поради начина, по който беше постъпено с един мъртвец. Нямам представа какъв е бил, нито съм го виждал през

живота си, но който и да е той, все пак е баща на три деца, мъж в разцвета на силите си, до вчера – важна брънка от съзаклятието може би, от тази партия - мандатоносител, ДПС. И изведнъж неговият пряк началник, който беше оставил други да говорят, включително и министър-председателят Сергей Станишев казва, че е чувал за Ахмед Амин само хубави неща. На петия ден, въпреки призива на министър-председателя, Ахмед Доган опроверга своя коалиционен партньор, и започна на бълва гадости по адрес на Ахмед Емин, което е просто нечовешко. Един човек, който вече е в небитието и който е приключил живота си достатъчно трагично, да бъде така обруган, за да се снемат подозрения и обвинения от Ахмед Доган. Тази демонстрация на не-човешкост е направо стряскаща.

М. – Счупени са рамките на политическия морал, трябва да има предел някакъв. А това е фасадата на България.

И.И. – Да, не случайно съществува фасадна демокрация. Какво има вътре, зад фасадата на ДПС, вътре, където са се извършвали сделки, откровено джебчийство и подкупване, как, кой ги е шантажирал, кои са имали подкрепата на толкова важен политически фактор, какъвто е Ахмед Доган. Това счупване, за което вие говорите, е резултат от самозабравянето. Когато си вече двайсет години във властта, с малки прекъсвания, които обаче са очевидно за прегрупиране и легитимиране на политическия интерес, в случая като несменяем лидер на такава ключова партия. Политик като Доган, който парадирва с това, че не ходи на работа, който смята, че ни е направил услуга, когато ни е съобщил, че около него има обръч от фирми, съобщил ни е нещо, което го има – ние трябва да сме му благодарни за тази откровеност – и се сърди, когато някой намира нещо лошо в това. Ако в една развита западна демокрация някой си позволи половината от такива изявления: че няма да каже какъв е произходът на парите му – не знам кой пръв ще успее да го спаси. В една Америка примерно медиите ще го разкъсат. У нас не му се случва нищо, напротив,

всички мълчат, а медиите специално тези, които аз наричам официози те се борят кой да е по-близко до властта, вместо да бъде обратното. Те му правят имиджа, те му подават топки, за да може той да ги отиграва. Това се върши систематично, не е само едно интервю, в което му е дадена думата. Доган говори гадости, обругава покойния си бивш съратник, не можем да знаем какви послания излъчва към своите доверени с това, че нарича покойника, баща на три деца, мъжка секретарка. Той просто иска да обиди паметта му, същността му. Тошо-Тошевият вестник написа един материал, точно там се започна очернянето на Ахмед Емин. Там се претендираше, че след петдневното мълчание на Доган те преразказват неговата позиция, бяха цитирани психолози, които обрисуват негативния портрет на покойния.

М. – Достатъчна ли Ви е изявата в електронните издания? На хора като мен, наблюдаващи обществения живот, ни се струва, че много дълго отсъствате от телевизионните екрани на България. Вие казвате във Вашия блог, че имате 10 000 приятели, с които разговаряте и с които споделяте – това е прекрасно. Но все пак голяма част от България още не е на това ниво, вие сте водещ журналист и много от нас чувстват Вашето отсъствие. Да, Интернет, да прекрасно, но все още ние не сме се измъкнали от вестника, от телевизионния екран. Моля, разкажете историята за Вашето последно уволнение.

И.И. – Казах, че моите читатели са 10 000, не за да се хваля, а за да знаят хората, че все пак не са сами. Беше интересно да се видят реакциите на читатели, с някои от които имам обратна връзка и които се почувстваха окрилени от факта, че все пак това усилие във виртуалното пространство не е напразно. Иначе няма как да се съглася с Вас, че моето отсъствие се чувства така, защото не мога да оценявам себе си по този начин. Аз нямам нужда от това да съм на екран, не изпитвам вътрешна необходимост да се показвам и това не е лицемерно – аз действително не смятам, че съм човек,

който трябва непременно да бъде в позиция да съобщава някои свои мъдри прозрения. От друга страна, ако искам да упражнявам тази професия, трябва да се придържам към някакви определени стандарти. Телевизията продължава да бъде най-мощното средство за информация. Съзнателно не използвам думата пропаганда, смятам също, че човек, когато се занимава с публицистика, не може и не бива да бяга от публичната позиция. А за съжаление у нас се наложи поведението тип „да бъдеш добре с всички”. За да оцеляваш там, където си – на екран, в редакция – трябва да се държиш по подобаващ начин и да държиш отворени вратите към всички възможности, от там нататък затваряш вратите към доверието на хората, а то е най-голямата ценност. В този смисъл аз стигам до нещото, което Ви е нарекохте уволнение. Аз бях заплашен с уволнение в резултат на един въпрос, който зададох в предизборна ситуация на 8 октомври 2006 година на представител от щаба на един от кандидат-президентите. Запитах го дали като човек от щаба на кандидат-президента има представа за информация, появила се в интернет, за подарък, който един бизнесмен, близък до президента Първанов, му е направил под формата на апартамент, тази информация витае в интернет и затова аз бих искал да изчистим този въпрос. За момента това не направи впечатление на събеседника ми, той дори почти се съгласи с мен, че президентът Първанов може да си позволи да си купи такъв апартамент, защото аз се съмнявам в това. Т.е. нямаше реакция, която да подсказва, че въпросът по някакъв начин е нелегитимен. Обаче от Президентството реагираха изключително бурно, даже истерично и, базирайки се на това, че информацията е анонимна, преминаха към лични нападки към моята скромна журналистическа фигура и за моя изненада този текст, който беше скъпан някъде в дебрите на Президентството и представен на телевизията, в която аз работех по това време, беше изчетен от А до Я в най-гледаното време в централната информационна емисия, заклеяващ ме, в който ми

се вменяваше, че аз заставам начело на конкурентна война срещу президента Първанов. То беше прочетено по един не-журналистически начин, което не е вина на самия четец, разбира се, защото подобен тип съобщения, когато идват от институциите, всеки редактор знае, че се редактират и се преразказват. Това беше прочетено в централните новини като официално изявление на държавния глава, едва ли не обявяване на война на друга държава, което е смешно и жалко. И това бих преглътнал. На следващия ден, вече по-късно най-после от ръководството на самата телевизия реагираха, че бил станал огромен гаф, че съм използвал анонимна информация, а това било против правилата на телевизията. Това може да го каже само човек, който не е чел Етичния кодекс на българските журналисти, който е подписан от БТВ. А пък аз съм заместник-председател на Комисията по етика в електронните медии. Там има изрична точка, в която е казано, че анонимната информация трябва да бъде обявена като такава. И ако се изпреварят събитията, само три дни по-късно Комисията по етика единодушно отсъди, че не съм нарушил никакви етични правила. Въпреки всичко аз бях заплашен по телефона и ми беше заявено, че предаването ми се сваля от ефир за две седмици, т.е. точно тези две оставащи от президентската кампания, в които аз трябваше унижително да се оттегля от екран. И за да предотвратя тези събития и за да не им позволя да постъпват с мен по този начин, виждайки, че нямам подкрепата и доверието на ръководството, вече не намирах смисъл да оставам в тази телевизия и просто напуснах.

М. – Това не Ви ли обезсърчава? Аз съм един от хората, които настояват Вие да присъствате на екран, защото Вие сте от малкото журналисти, които се противопоставят в общото говорене, което уж не е от името на управляващите, но де факто се получава такава някаква цензурирана реч.

И.И. – В страните с установена демокрация и установени традиции имената в журналистиката и конкретно в публицистиката много често

вървят срещу течението. Когато човек си е изградил име на независим журналист и е познат на публиката като такъв, той може и трябва да застава срещу много неща от свое лично име, дори и да не е нужно да бъде прав. У нас това не се получава, меко казано. У нас повечето слухтят и се ориентират накъде духа вятърът, какво е преобладаващото обществено мнение и по този начин да продават по-големи тиражи на вестниците и да получат по-голяма аудитория, което се оказва пагубно за самата демокрация. Защото публицистиката е свързана с лично ангажиране и ако онзи, който практикува този род журналистика, не го разбере и не го прави по този начин, той фактически обезсмисля своята роля. Понеже така е по-лесно.

М. – А в нашия контекст – искреното Ви мнение за колегите?

И.И. – Не бих могъл да обобщя всички в една категория; мога да кажа какви са преобладаващите тенденции. Наскоро един германски журналист Юрген Рот написа „Новите български демони” – книга, която беше посрещната тук изключително враждебно, за мен това беше скандално. Вместо да му кажем едно благодаря за това, че той се ангажира с тази тематика, че върши на практика нашата работа, той беше нападан като човек, който не знае как да пише, че трябвало най-напред да чете, пък после да пише – някои имаха това нахалство да го кажат. Едно от нещата, които той спомена, и го цитирам, защото е част от моя отговор на вашия въпрос е, че никъде не е виждал толкова много журналисти, които се страхуват да застанат с името си зад определена информация. Това го казва той, който има наблюдения в европейски мащаб. Очевидно, че в това отношение сме на дъното на Европа и неслучайно световноизвестната журналистическа организация „Репортери без граници” класира България на последното, 27 място по отношение свободата на словото сред страните – членки на ЕС.

М. – В този план да кажем нещо и за вината на интелигенцията. Знаем как се е държала тя по време на българското Възраждане, няколко поколения минаха през комунизма, някои – достойно, други – недостойно. Сега вие виждате ли голямата вина на мислещите, как преценявате вината на отделните обществени слоеве в България?

И.И. – Никак не е случайно, че т.нар. трансформация в България започна с две много важни операции от страна на онези, които имаха властта и които я трансформираха и отново я върнаха в свои ръце. След като направиха всичко възможно да овладеят медиите, те овладяха духовното пространство и материалното пространство. И те успяха в много голяма степен. Сега, когато говорим за вината на медиите, ние трябва да помним, че тази вина, разбира се, е реална, но тя е свързана с целенасочени усилия, а не е просто поради лошия качествен материал на хората, които живеят в тази страна. По този повод е интересно наблюдението на една госпожа, която ме спря веднъж на улицата и ми каза: „В царско време най-ухажваните хора от страна на царя и елита бяха офицерите, защото те бяха тези, които можеха да повлияят и дори да свалят властта. В наше време най-ухажваните хора са журналистите. Журналистиката може да бъде много опасно оръжие, когато обаче е в ръцете на доблестни хора, иначе се превръща в играчка на властта, каквато за голямо съжаление в голямата си част е в момента.

М. – Вие бяхте главен редактор на „Демокрация“. Обезсърчен ли сте от това, което стана с десницата?

И.И. – Ако ми позволите това сравнение между обществото и човешките същества, както при хората има десняци, така и в обществото има левичарство. Левичарството очевидно е характерно за нашата страна. Ако се върнем към Хаджийски или към историята, ще видим, че този егалитаризъм, който е характерен за българското общество, следосвободенска България перманентно е била управлявана от

егалитаристки партии, а и в други периоди също; т.нар. консерватори не са могли да пробият, да вземат връх. Това се корени преди всичко в омразата на българите към предишните господари – турци, чорбаджии. Чорбаджиите често пъти просто са били едни заможни хора, които е трябвало да общуват с властта, която е била турска. Това през годините се тиражира, трансформира и по-нататък обяснява благодатната почва, в която попадат семената на комунистическата идеология и която до ден днешен дава своите плодове в българската политика. Така че, за да се върна към Вашия въпрос, много по-лесно е в България да заложиш на лявото и да разчиташ на успех, отколкото да разчиташ на това, което трудно се гради в една такава ситуация като българската. За мен не е учудващо това, че у нас става същото, което става и в другите Източно- и Централноевропейски млади, а някои от тях не са и толкова млади, демокрации, където партиите, извършили реформата, онези, които бяха движения или коалиции буквално изчезнаха от политическата сцена. Дори легендарната „Солидарност” в Полша не избегна тази съдба. Аз лично съм убеден, че рано или късно ще претърпим нов цикъл на развитие. Имаме критична маса от демократично мислещи хора. Големият въпрос, на който никой няма отговор и аз също нямам претенции да имам, е кога ще се случи онзи голям взрив, от който се е родила вселената. Понеже днес е 17 ноември, на тази дата демонстрират студенти в Гърция в Чехия. През 1989 г. студентите предизвикаха нежната революция в Чехия и после тя прерасна в масови демонстрации. Искам да попитам: къде са студентите в момента? Студентите са едни от най-организираните, будни и чувствителни обществени сили. Протестите през 1997-ма година бяха доминирани от студентското присъствие. Чудя се къде са в момента студентите, може ли някой да назове някой студентски лидер? Все пак в началото на нашата куца, но все пак демокрация имаше студенти, те бяха автентични, за тях трудно можем да кажем, че са били манипулирани и че

зад тях стои Държавна сигурност. Следя екологичните процеси, защото това е единствената сила, която излъчва някакво туптящо сърце, да видим дали зелените могат да родят обществена инициатива.

М. – Какво да се прави? Не сме ли твърде много покрусени? Вие оптимист ли сте, наблюдавайки професионално процесите?

И.И. – Аз много тревожно наблюдавам едни процеси, които са по време на световна финансова криза и си мисля, че единственият шанс да не се задълбочават тези процеси е в това, че левите вече управляват. Колкото и да прехвърлят вината за това, което става, на лошите империалисти, не могат да се измъкнат от двусмислието на своето положение. Няма как да избягат от това, че все пак те са отговорни за управлението. Това е единствената надежда България да не отиде още по-вляво.

М. – Но левите леви ли са в България?

И.И. – Неслучайно за предстоящия си конгрес БСП демонстрира видеоклип, чиято стилистика изцяло е в традициите на соцреализма. В този видеоклип ние не виждаме нито един от паметниците, така любими на социализма, не виждаме милитаристичните лозунги от едно време, не виждаме комините на фабриките, с които толкова много се гордеехме... Вместо това виждаме един сюжет, който ни препраща в навечерието на 9 септември, в който председателят на партията и министър-председател на държавата Сергей Станишев е ватман, велик кормчия, а любимецът на партията Стефан Данаилов, разбивачът на пенсионерски сърца, чието място е в първата тройка на най-симпатичните политици в България, е осигурен от тази пенсионерска любов, което е бягство от традицията на самата партия. По свой си начин те като че ли искат да ни кажат, че искат да отхвърлят от себе си тези отговорности. От една страна винаги казват, че са горди приемници на традицията, от друга страна в този многозначителен видеоклип ние не виждаме нищо подобно. Това е по-скоро тяхното разбиране за модерност, което е парадоксално – да си

модерен чрез ретроклип, да се правиш на модерен, просто защото използваш методите на модерната пропаганда на принципа: „Не е важно какво е моето послание и какво ви казвам, важното е да привлече вашето внимание”. Защото това е принципът на рекламата: рекламата иска да шокира, да привлече погледа, иска да бъде запомнена. Трябва да кажем, че определено го постигат. Защо тогава не разголят другарки на възраст, в която би могло да са били познати на другаря Живков? Ще постигнат същия ефект. Ако търсят шокирането, биха могли и това да направят. Те си дават сметка, че в един видеоклип няма как да обяват, че в България в днешно време се живее прекрасно, че няма бедност, че не се задава задълбочаване на безработицата, че България не е на последно място по доходи и по много други показатели в ЕС – няма как да допуснат подобна лъжа и затова се крият в едни ценности, които са останали в едно минало и разчитат, че хора, само за това, че са част от тяхната младост, ще им топят душата. На времето преди конгреса ни пускаха банани и ни правеха на маймуни. Сега самите те се правят на маймуни. Стефан Данаилов тази седмица беше сниман в един български вестник как си хвърля угарката на улицата край луксозното си министерско возило, с което ходи да си върши лични дела. Ако беше на Запад, щяха да го разкъсат, но понеже е любимият разбивач на пенсионерски сърца, подобно негово поведение не води до никакви последици. Можем да бъдем сигурни, че в следваща класация той отново ще бъде в тройката на най-симпатичните.

М. – И накрая да Ви питам може ли човек да бъде щастлив в една такава държава?

И.И. – Ще Ви отговоря с думите на Солженицин, те са от един епизод от времето, през което той е в концлагерите на комунизма. Той засяга точно тази тема: дори в условията на концлагерния живот щастието може да те споходи във вид на колет, на допълнително парче хляб или на забранена

любов, каквато той описва много натуралистично между мъж и жена, от две отделения на концлагера, които не се познават.

М. – Благодаря Ви, господин Инджев.